

Ungdomssanktionens forløb

Den 1. juli 2001 blev den særlige sanktion for unge lovovertrædere, ungdomssanktionen, indført. Det skete på baggrund af en rapport, som en ekspertgruppe under Justitsministeriet havde udarbejdet.¹

Socialforskningsinstituttet og Justitsministeriets Forskningsenhed har sideløbende evalueret sanktionen. Socialforskningsinstituttets kvalitative evaluering, der er baseret på interviews med nogle af de unge samt med personale i institutioner og kommuner, er afsluttet og beskrevet i to rapporter.²

Af andre væsentlige rapporter om ungdomssanktionen kan nævnes den rapport, som en ekspertgruppe under Socialministeriet har udarbejdet.³ Ekspertgruppen blev nedsat i forlængelse af den ganske stærke kritik af ungdomssanktionen, som Socialforskningsinstituttets evaluering indebar. Ekspertgruppen skulle især drøfte og komme med forslag til, hvordan der bedre kan skabes sammenhæng mellem ungdomssanktionens tre faser. Rapporten fra denne ekspertgruppe omfatter bl.a. en gennemgang af 25 afsluttede ungdomssanktionsforløb, gennemført af Teori- og Metodecentret i Hillerød.⁴ Teori- og Metodecentret i Hillerød har endvidere gennemført en selvstændig evaluering af anvendelsen af sikrede afdelinger til unge lovovertrædere.⁵ Endelig kan også peges på en rapport om ungdomssanktionen fra Kvalitetsafdelingen i Århus Amt.⁶ I rapporten fokuseres der på det organisatoriske og faglige samspil mellem politi, kommune, amt og institutioner. Disse rapporter omfatter en lang række anbefalinger vedrørende ungdomssanktionen og dens forløb.

Justitsministeriets Forskningsenhed har siden ungdomssanktionens start årligt udarbejdet en redegørelse om antallet af domme m.v. og har endvidere tidligere udarbejdet en delredegørelse om forløbet

¹ Jf. straffelovens § 74 a. Om baggrunden for sanktionen, se Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet: *Rapport om ungdomskriminalitet*. Justitsministeriet, januar 2001 (www.jm.dk).

² Se Signe André Thomsen, Mette Lise Sørensen og Lene Kofoed Rasmussen: *Ungdomssanktionen på vej. Forarbejdet og fase I*. Socialforskningsinstituttet, Arbejdsrapport 11:2003 og Signe André Thomsen, Mette Lise Sørensen og Lene Kofoed Rasmussen: *Ungdomssanktionen i kvalitativ belysning*. Socialforskningsinstituttet, 05:06.

³ Rapport fra ekspertgruppen om ungdomssanktionen. Socialministeriet, november 2005.

⁴ Bilag 5 i rapporten.

⁵ Lisbeth Hansen og Karen Zobbe: *Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger*. Teori- og Metodecentret, 2006.

⁶ Kvalitetsafdelingen: *Audit af ungdomssanktionen*. Århus Kommune og Århus Amt, juni 2006.

af det første år for 72 ungdomssanktioner.⁷ Der skal på et senere tidspunkt udarbejdes en rapport vedrørende effekten af ungdomssanktionen.

Nærværende redegørelse vedrører det samlede forløb af de første 148 idømte ungdomssanktioner, der er idømt. Redegørelsen sigter primært på en kvantitativ beskrivelse af forløbet, idet der lægges vægt på at oplyse om varighed af anbringelser, antallet af og årsag til institutionsskift, omfang og art af uddannelsesmæssige og arbejdsmæssige tiltag under sanktionen, omfang af tiltag vedrørende fritidsinteresser, behandlingsmæssige tiltag m.v.⁸ Det videre sigte hermed er at belyse, i hvilket omfang afviklingen af ungdomssanktionen er forløbet godt og har været indholdsrig, og i hvilket omfang den har været forbundet med vanskeligheder eller bryderier. Redegørelsen omfatter endvidere oplysninger om, hvor mange af de unge der er recidiveret. Afslutningsvis drøftes nogle af de vanskeligheder, der har vist sig med hensyn til afvikling af sanktionen.

1. Materiale

Redegørelsen er som sagt baseret på de første 148 ungdomssanktioner, der er idømt.⁹ Det er domme, der er afsagt i perioden fra sanktionens ikrafttræden og frem til begyndelsen af januar 2004.

Redegørelsen bygger på materiale, som de dømtes handlekommuner venligst har stillet til rådighed. Til brug for evalueringen af forløbet har handlekommunerne sendt kopier af journalnotater, handleplaner, skrivelser og statusrapporter fra de institutioner, hvor den unge er anbragt, institutionernes udtalelse i forbindelse med opholdets ophør, psykologudtalelser, meddelelser fra politiet, udtalelser fra den unges kontaktpersoner og lignende materiale, der dokumenterer forløbet af sanktionen. Det er gennemgående et meget omfattende materiale, der er fremsendt, og det giver et godt indblik i, hvordan ungdomssanktionen er forløbet. I det omfang, der har manglet konkrete oplysninger, er disse senere forsøgt indhentet ved at kontakte handlekommunerne. Det kan dog naturligvis ikke udelukkes, at information, som også kan være med til at belyse forløbet, af den ene eller den anden grund ikke er omfattet af det fremsendte materiale. De kommentarer, mange kommuner er kommet

⁷ *Redegørelse om ungdomssanktioner og ubetingede fængselsstraffe til unge lovovertrædere, 1. juli 2001 til 31. december 2002; Redegørelse om ungdomssanktioner og ubetingede fængselsstraffe til unge lovovertrædere, 1. januar 2003 til 31. december 2003; Redegørelse om ungdomssanktioner og ubetingede fængselsstraffe til unge lovovertrædere, 1. januar 2004 til 31. december 2004; Redegørelse om ungdomssanktioner og ubetingede fængselsstraffe til unge lovovertrædere, 1. januar 2005 til 31. december 2005; Delredogørelse om forløbet af de første 72 ungdomssanktioner.* Alle rapporter er tilgængelige på Justitsministeriets hjemmeside: www.jm.dk.

⁸ Denne rapport beskæftiger sig ikke med indholdet, formen og anvendelsen af handleplaner, da dette er omtalt i den tidligere delredogørelse. I øvrigt henvises til de nævnte rapporter fra Socialforskningsinstituttet og Teori- og Metodecentret.

⁹ Oprindeligt var sigtet at inkludere de første 150 domme, men to af de domme, der oprindeligt var omfattet af denne undersøgelse, blev anket og senere ændret til ubetingede frihedsstraffe.

med i forbindelse med fremsendelsen af sagsakter, er også inddraget i redegørelsen. Det samme gælder de kommentarer, som en følgegruppe er kommet med til et udkast til denne rapport.¹⁰

Fra handlekommunerne har der generelt været stor opbakning til evalueringen. Nogle kommuner har dog af arbejdsmæssige årsager ikke haft mulighed for at fremsende alle de ønskede oplysninger.

Tabel 1. Oplysninger om de første 148 idømte ungdomssanktioner.

Ikke modtaget forløbsoplysninger	6
Modtaget oplysninger om dele af forløbet	12
Modtaget oplysninger om hele forløbet	130
I alt	148

Den 1. april 2006 var fastsat som endelig frist for kommunerne til at indsende oplysninger om forløbet af ungdomssanktionen. På det tidspunkt havde Forskningsenheden modtaget oplysninger om hele forløbet af 130 ungdomssanktioner.¹¹ For yderligere 12 sanktioner var der modtaget oplysninger om dele af forløbet. For seks domme var der, trods gentagne henvendelser, overhovedet ikke indkommet oplysninger fra kommunerne. Fra anden side findes der dog oplysninger om de unge, deres tidligere kriminalitet, varetægt og om recidiv, hvorfor denne information er inkluderet for disse seks domme.

2. Kort beskrivelse af de unge og deres kriminalitet

Af de 148 unge, undersøgelsen omfatter, er de 13 (9 pct.) piger. Aldersmæssigt er de unge delt i tre næsten lige store grupper: 32 pct. var 15 år, da de blev idømt ungdomssanktionen, 34 pct. var 16 år, og 33 pct. var 17 år.

Med hensyn til etnisk baggrund er knap halvdelen, 46. pct., af dansk oprindelse, mens 39. pct. er indvandrere og 15 pct. er efterkommere efter indvandrere.

Vedrørende tidligere kriminalitet var godt halvdelen (52 pct.) af de unge registreret i Kriminalregisteret inden idømmelsen af ungdomssanktionen. Det er dog kun otte af dem, der tidligere er idømt en ubetinget fængselsstraf. De, der tidligere er straffet, har typisk fået en bøde eller en betinget dom. En meget stor del af de tidligere straffede – 65 pct. – er tidligere dømt for vold, herunder vold mod tjenestemand, trusler om vold eller røveri.

¹⁰ Følgegruppen repræsenterer Rigsadvokaten, Socialministeriet, Socialpædagogernes Landsforbund, Kommunernes Landsforening, de sikrede institutioner, amterne, politiet og Justitsministeriet.

¹¹ Dette tal inkluderer to domme, som er blevet forlænget på så sent et tidspunkt, at der ikke foreligger oplysninger om den allersidste del af den forlængede sanktion.

Den kriminalitet, der har ført til en ungdomssanktion, drejer sig for flertallet af de unge – 58 pct. – om røveri. Yderligere godt en fjerdedel – 26 pct. – er dømt for vold, typisk simpel eller alvorligere vold (§§ 244-245). Dertil kommer enkelte, der er dømt for trusler om vold, tyveri, voldtægt eller anden seksualforbrydelse. I kun godt en tredjedel af sagerne har den unge været alene om sin forbrydelse, idet der i de øvrige sager er én eller flere medtiltalte.

Størsteparten af de unge har været varetægtsfængslet inden dommen. Således har 82 pct. af dem været varetægtsfængslet, heraf 75 pct. i surrogat i hele varetægtsperioden, mens 13 pct. har været i surrogatfængsel i en del af perioden. Det betyder omvendt, at en fjerdedel af de unge, der har været varetægtsfængslet, har opholdt sig i et arresthus i hele eller dele af varetægtstiden.

I gennemsnit har de unge været varetægtsfængslet godt 2 måneder. Varetægtsfængslingen påvirker ikke i ungdomssanktionens varighed, idet den ikke – som tilfældet er for ubetingede frihedsstraffe – fraregnes afsonings-/afviklingstiden.

3. Ungdomssanktionens fase 1

Ungdomssanktionen indebærer, at den unge skal undergive sig to års struktureret, kontrolleret socialpædagogisk behandling under tilsyn af kommunen. Dette forløb er opdelt i tre faser, hvoraf fase 1 finder sted i sikret regi, mens fase 2 foregår i en almindelig, åben institution eller på et godkendt opholdssted. Fase 3 er en udslusningsfase. I langt de fleste domme nævnes endvidere, at den unge skal rette sig efter kommunens bestemmelser om tilbageførsel til eller fortsat anbringelse i en sikret afdeling eller på døgninstitution/godkendt opholdssted.

3.1. Anbringelse i sikret afdeling ifølge dom

I 130 af de 142 ungdomssanktioner, hvorom Forskningsenheden har modtaget oplysninger, er der i dommen angivet et ophold på en sikret afdeling. I størstedelen – 100 – af dommene er det angivet, at den unge skal opholde sig i en sikret afdeling på en døgninstitution for børn og unge i indtil to måneder. To unge er dømt til ophold i sikret afdeling i indtil én måned, fem unge i indtil tre måneder, seksten i indtil fire måneder, og i yderligere syv tilfælde er den maksimale opholdstid i en sikret afdeling sat til seks måneder.

I en enkelt dom beslutter landsretten, at den unge ikke skal anbringes i en sikret afdeling. Det skyldes, at den unge har opholdt sig i en sikret afdeling i de fire måneder, der er gået siden dommen i første instans. I de resterende elleve sager er der i dommen ikke nævnt noget om ophold i sikret

afdeling, idet der i stedet typisk er angivet en samlet maksimal opholdstid i institution eller på opholdssted, altså den samlede varighed af fase 1 og 2.

3.2. Varighed af fase 1 sammenlignet med dom

Sammenlignes de i dommen angivne varigheder af fase 1 med de reelle ophold i sikret afdeling, er der forskelle. Selv om der i 130 domme er angivet et ophold i fase 1, opholder kun 125 unge sig i praksis i fase 1. I de øvrige tilfælde har kommunen besluttet, at den unge alligevel ikke skal i fase 1. I alt er der således 17 unge, der ikke har opholdt sig i fase 1, men er påbegyndt fase 2 umiddelbart efter dommens afsigelse.

Tabel 2. Varighed af anbringelse i sikret afdeling under fase 1, sammenholdt med den maksimale tidsangivelse i dommen.

	Antal domme	Afvigelse fra dom
Kortere tid end angivet i dom	79	-35 dage
Som angivet i dom	33	0 dage
Længere tid end angivet i dom	18	+23 dage

Af de 130 unge, der er dømt til ophold i sikret afdeling, har 18 opholdt sig i sikret regi i længere tid, end angivet i dommen, mens 79 har opholdt sig der i kortere tid. I gennemsnit har disse 79 unges opholdstid været godt en måned kortere end den længstetid, der er angivet i dommen, mens de førstnævnte 18 unge har opholdt sig en lille måned længere i sikret afdeling, end nævnt i dommen.

At nogle unge har opholdt sig i sikret afdeling ud over den længstetid, der nævnes i dommen, beror på, at kommunen kan beslutte, at længstetiden bør overskrides. Ifølge straffelovens § 74 a, stk. 3, kan kommunen således, hvis dommen i øvrigt giver hjemmel hertil, bestemme at den unge skal "forblive i institution ud over det i dommen fastsatte tidsrum for opholdet." Som tidligere nævnt, hjemler langt de fleste domme en sådan beslutning.

For så vidt angår retlige beslutninger og afgørelser, finansieres sikrede afdelinger af både amter og kommuner, og bidrag til denne finansiering bestemmes alene af antallet af 15-17-årige i amtet/kommunen. Finansieringen påvirkes således ikke af, i hvilket omfang kommunerne lægger beslag på pladser i sikrede afdelinger. I modsætning hertil betaler kommunerne og amterne under fase 2 for de unges ophold på de almindelige (åbne) døgninstitutioner eller godkendte opholdssteder efter konkret brug. Denne forskel i finansieringen af fase 1 og fase 2 har skabt en formodning om, at der sker

'kassetænkning' i kommunerne, således at kommunerne længst muligt beholder den unge i en sikret afdeling.¹² Som det fremgår af tabel 2, synes denne formodning ikke at kunne bekræftes.

Det skal tilføjes, at den ekspertgruppe, som Socialministeriet i 2005 nedsatte (i det følgende: Socialministeriets ekspertgruppe), anbefaler, at fase 1 begrænses mest muligt, især hvis den unge tidligere har siddet i varetægtssurrogat.¹³ Det påpeges, at eftersom der sjældent gennemføres særlige behandlingstiltag under fase 1, bør opholdet i den sikrede afdeling ikke strække sig ud over den tid, det varer at udarbejde en grundig handleplan for de unge.

De følgende oplysninger om fase 1 angår de 125 unge, der begynder afviklingen af ungdomssanktionen i en sikret afdeling. Det gennemsnitlige ophold i sikret regi er 59 dage.

3.3. Påbegyndelse af sanktionen

Den ekspertgruppe, der foreslog ungdomssanktionen (i det følgende: Justitsministeriets ekspertgruppe), anbefalede en frist på ca. syv dage fra domsdatoen til at finde et opholdssted i de tilfælde, hvor den unge ikke allerede befandt sig i en sikret afdeling ved domsafsigelsen.¹⁴ Godt en tredjedel – nemlig 43 af de 125 unge – påbegynder ikke afviklingen af ungdomssanktionen samme dag, som dommen afsiges. Elleve af dem anbringes dog i sikret afdeling inden for den anbefalede frist på 7 dage, mens denne frist overskrides for de resterende 32 unge, dvs. i godt en fjerdedel af sagerne. I gennemsnit er forsinkelsen på 59 dage.

Den meste udbredte årsag til den forsinkede påbegyndelse af fase 1 er, at dommen ankes. Da der ikke vil være grundlag for videre varetægtsfængsling, har kommunen ikke andre muligheder end at lade den unge opholde sig i hjemmet, indtil anken er afgjort eller frafaldet. I i alt 18 tilfælde influerer anke af dommen på sen påbegyndelse af fase 1. I et enkelt tilfælde går der knap otte måneder fra dom i 1. instans til dom i 2. instans, mens forsinkelsen i andre – i alt seks tilfælde – er forholdsvis beskeden, idet anken frafaldes inden fristens udløb.

Der skal i denne forbindelse peges på det særlige problem, en anke kan medføre, idet sanktionens starttidspunkt ofte fastsættes til datoen for dommen i 1. instans. Det er sket i seks af de 12 gennemførte ankesager. Det betyder, at det reelle starttidspunkt i disse tilfælde udskydes med i gennemsnit 3½ måneder i forhold til det fastsatte tidspunkt, hvorved sanktionen antagelig ofte vil strække sig udover det tidspunkt, hvor den formelt er ophørt.¹⁵

¹² Se *Ungdomssanktionen på vej*, op. cit., s. 18-19.

¹³ Rapport fra ekspertgruppen om ungdomssanktionen, Socialministeriet, november 2005.

¹⁴ Ekspertgruppens rapport om ungdomskriminalitet, op. cit., s. 141-142

¹⁵ Typisk angives ungdomssanktionens reelle sluttidspunkt ikke i papirerne fra kommunerne. Derfor er det uvist, om og hvor længe sanktionen strækker sig ud over den formelle ophørsdato.

Manglen på anbringelsessteder er en anden væsentlig årsag til, at afviklingen af ungdomssanktionen ikke forløber planmæssigt i fase 1. Dette nævnes som årsag til forsinkelse i otte tilfælde. Endvidere nævnes afventning af en anden dom samt den unges udeblivelse som årsag til forsinkelse.

En forsinket påbegyndelse af fase 1 betragtes i den videre analyse som en afbrydelse af fasen.

3.4. Skift mellem sikrede afdelinger

I Justitsministeriets ekspertgruppes rapport om ungdomskriminalitet lægges der vægt på, at der ikke sker for mange miljøskift i forbindelse med afviklingen af ungdomssanktionen. Af forskellige grunde har det dog ikke i alle tilfælde været muligt at gennemføre fase 1 i samme sikrede afdeling.

Tabel 3. Primær årsag til overførsel til anden sikret afdeling.

	Antal gange
Vold, truende adfærd, hærværk el.lign.	24
Rømning	5
Usikkerhed omkring institutionens status som sikret institution*	9
De unges eget ønske	2
Praktiske årsager	4
Uoplyst	7
I alt	51

* I et enkelt tilfælde opholder den unge sig midlertidig i en arrest, dog kun i tre dage. De øvrige tilfælde vedrører en bestemt sikret afdeling, som i starten af ungdomssanktionens eksistens nødtigt havde unge, der afviklede en ungdomssanktion. De unge blev derfor flyttet fra afdelingen. I kommunerne har der hersket usikkerhed omkring, hvorvidt stedet var godkendt som opholdssted.

Godt hver fjerde – nemlig 32 – af de 125 unge har skiftet opholdssted én eller flere gange i løbet af fase 1. Tyve unge har opholdt sig i to forskellige sikrede afdelinger, syv har opholdt sig i tre afdelinger, tre har opholdt sig i fire afdelinger, og to unge har opholdt sig i fem forskellige sikrede afdelinger. Sammenlagt er der dermed gennemført i alt 51 skift mellem forskellige sikrede afdelinger i løbet af ungdomssanktionens fase 1.

Årsagen til overførsel til anden sikret afdeling har, jf. tabel 3, hyppigst været, at de unge har udvist adfærdsproblemer i form af vold, trusler, hærværk eller lignende. Overførsel til anden sikret afdeling kan imidlertid også ske som reaktion på, at de unge er rømmet fra en sikret afdeling. Det kan videre skyldes, at kommunen har fundet den tidligere institution mindre velegnet.

3.5. Rømning under fase 1

Det er ikke altid, at rømning fører til overførsel til anden sikret afdeling og dermed er omfattet af opgørelsen i tabel 3. Godt hver ottende – i alt 17 – af de unge er én eller flere gange rømmet: ni har gjort det én gang, fem har gjort det to gange, én er rømmet tre gange og én fem gange. For en person er antallet af rømninger ukendt. Varigheden af disse rømninger varierer fra 1 til 57 dage med et gennemsnit på 17 dage.

3.6. Varetægtsfængslinger under fase 1

Varetægtsfængslinger i forbindelse med en sigtelse for ny kriminalitet repræsenterer også en afbrydelse. Fire af de unge har været varetægtsfængslet i henholdsvis 22, 27, 38 og 47 dage, mens en enkelt ung har været varetægtsfængslet i 445 dage. I sidstnævnte tilfælde ophæves ungdomssanktionen i forbindelse med en ny dom.

3.7. Indholdet af fase 1

Ifølge Socialministeriets ekspertgruppe bør fase 1 primært bruges til udredning af de unge med henblik på afklaring af den særlige socialpædagogiske indsats, til konkretisering af handleplaner og til at finde et egnet anbringelsessted til fase 2. Tilbud om skolegang, sprogundervisning og socialpædagogisk indsats udelukkes ikke, men fokus i fase 1 bør være på en dyberegående udredning af den unge.

Af det indsendte materiale fra kommunerne fremgår det, at der for en del unge udarbejdes udredninger i fase 1. Udredningerne har imidlertid mest karakter af at være beskrivelser af, hvordan den unge fungerer på opholdsstedet. For 13 af de unge iværksættes psykologiske eller psykiatriske undersøgelser. Endvidere deltager tre unge i et samtaleforløb med en psykolog.

I øvrigt er det begrænset, hvad der sættes i gang under fase 1. Godt en tredjedel af de unge – 39 ud af 125 unge – er i arbejde eller går i skole under opholdet på den sikrede afdeling. Selv om stort set alle sikrede afdelinger har mulighed for at tilbyde undervisning, er der kun i et enkelt tilfælde etableret og gennemført et egentligt uddannelsesforløb med henblik på en 9. klasse eksamen. For fem unge indeholder fase 1 forskellige former for behandling. To unge kommer i henholdsvis medicinsk behandling og lysbehandling mod depression, og tre unge modtager behandling for deres alkohol- og stofmisbrug.¹⁶

¹⁶ For otte unge er det angivet, at de har et misbrug, mens de er i fase 1. I det omfang, det i det fremsendte materiale angives, hvilken type misbrug det drejer sig om, er det typisk hash, og i mindre omfang tale om alkohol og anden form for misbrug. De fem, der ikke modtager egentlig behandling, er underlagt urinkontrol på anbringelsesstedet.

3.8. Samlet vurdering af fase 1

Der er foretaget en samlet vurdering af forløbet af fase 1 ved at kategorisere de unge efter, i hvilket omfang der har været problemer i form af ny kriminalitet, voldelig eller truende adfærd i institutionen samt overførsler i utide, jf. tabel 4.¹⁷ 'Uden (væsentlige) problemer' betyder, at der for den unge ikke er omtalt problemer af ovennævnte art. Denne kategori kan dog omfatte unge, der er rømmet, uden det har medført overførsel til anden institution. Der kan ifølge journalnotaterne også have været andre problemer med den unge, uden at disse er nærmere defineret.

Tabel 4. Samlet vurdering af forløbet af fase 1.

Vurdering	Antal personer	Procent
Uden (væsentlige) problemer	98	79
1-3 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	24	19
> 3 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	3	2
I alt	125	100

Som det ses af tabellen, er fase 1 i størstedelen af tilfældene afviklet uden væsentlige problemer. I godt hvert femte tilfælde har der dog været et eller flere problemer vedrørende overførsler, voldelige episoder el.lign. I intet tilfælde overstiger det samlede antal lovbrud, voldelige episoder og overførsler seks. Det kan tilføjes, at der ikke er forskel mellem personer af dansk og af udenlandsk herkomst med hensyn til forløbet af fase 1. Der er heller ikke klare forskelle mellem dem, der var yngst (15 år), og dem, der var ældre, da de påbegyndte afviklingen af sanktionen, men der ses dog en tendens til, at der er lidt flere problemer med de ældste end med de yngste.

4. Ungdomssanktionens fase 2

For 136 af de 142 unge, der er omfattet af denne redegørelse, foreligger der oplysninger om fase 2. For fem af de resterende seks mangler der afgørende oplysninger om fasens afvikling og indhold, mens den sidste dom ophæves på grund af ny kriminalitet inden fase 2.

4.1. Arten af anbringelsessted

Hovedparten af disse 136 unge opholder sig på et socialpædagogisk opholdssted eller i en institution. Godt halvdelen – 74 – af de unge opholder sig gennem hele eller størstedelen af fase 2 på et socialpædagogisk opholdssted, mens 51 unge primært er i en institution i fase 2. Af de resterende unge bor seks hos en plejefamilie, tre opholder sig i en udslusningsbolig under pædagogisk over-

¹⁷ Kun overførsler, der efter det oplyste er foranlediget af den unges adfærd m.v., medregnes her.

vågning, mens to unge ikke har været på nogen form for opholdssted under fase 2, men har opholdt sig hjemme. I det ene tilfælde er det aftalt mellem kommunen og familien, at den unge afsoner ungdomssanktionen hjemme. I det andet tilfælde opholder den unge sig hjemme, da handlekommunen ikke formår at finde et egnet opholdssted.

4.2. Varighed af fase 2 sammenlignet med dom

Der er i 126 af de 136 domme angivet en længstetid for ophold i en døgninstitution eller på et godkendt opholdssted. For næsten alle domme – 120 – angives det, at den unge skal opholde sig på et åbent anbringelsessted i indtil 12 måneder. I to tilfælde lyder dommen på indtil 14 måneder i fase 2, i to tilfælde på indtil 16 måneder, og i ligeledes to tilfælde på indtil 18 måneder. I de resterende 10 domme er der ikke angivet længstetid for anbringelse under fase 2.

Tabel 5. Varighed af anbringelse i åbent anbringelsessted under fase 2, sammenholdt med den i dommen angivne længstetid.

	Antal domme	Afvigelse fra dom
Kortere tid end angivet i dom	75	-131 dage
Som angivet i dom	5	0 dage
Længere tid end angivet i dom	46	+146 dage

Ud af de 126 ungdomssanktioner, hvor der i dommen er angivet længstetid for ophold på et åbent anbringelsessted, har opholdet i 46 tilfælde reelt været længere, jf. tabel 5, mens 75 har opholdt sig der i kortere tid. I gennemsnit har disse 75 unges opholdstid været godt 4 måneder kortere end den længstetid, der er angivet i dommen, mens de førnævnte 46 unge har opholdt sig knap 5 måneder længere i fase 2, end den i dommen fastsatte tidsgrænse.

I de 10 domme, hvor der ikke i dommen er angivet en længstetid for fase 2, har opholdet på det åbne anbringelsessted typisk været ganske langt, idet opholdet har været mellem et og to år.¹⁸

I gennemsnit har de 136 unge opholdt sig i fase 2 i 350 dage. Dette gennemsnit dækker dog over en meget stor variation. Fire unge opholder sig således mindre end en måned på et åbent anbringelsessted. I to af tilfældene skyldes det, at ungdomssanktionen ophæves som følge af ny kriminalitet. I de øvrige to tilfælde påbegyndes fase 3 meget tidligere end planlagt, fordi anbringelsesstedet har svært ved at håndtere de unge og kommunen svært ved at finde et andet, egnet opholdssted til dem. I den modsatte ende af skalaen er der tre unge, der opholder sig på et åbent anbringelsessted i mere end to år, hvilket i alle tilfælde hænger sammen med, at ungdomssanktionen forlænges (med henholdsvis

¹⁸ I et af de tilfælde, hvor der ikke er angivet en længstetid for opholdet i et åbent anbringelsessted, opholder den unge sig hjemme under fase 2.

3, 4 og 6 mdr.). Samtidig sker der dog en overskridelse den længstetid, der er for ophold i døgninstitution eller godkendt opholdssted.¹⁹ Overskridelsen er på med henholdsvis 154, 94 og 180 dage.

Der er i alt 21 unge, som opholder sig længere tid i fase 1 og 2 end det, der ifølge straffeloven er den tilladte grænse. Dette kan være mere eller mindre frivilligt fra den unges side. I otte af tilfældene angives det i det tilsendte materiale, at den unge har givet sin samtykke til det forlængede ophold i institution. Godt halvdelen af disse 21 unge påbegynder aldrig fase 3, men afvikler hele ungdoms-sanktionen på sikrede og åbne anbringelsessteder. De forlængede ophold i fase 2 er planlagte og begrundes ofte fra kommunernes side med, at man ønsker at fortsætte et positivt forløb på opholdsstedet, eller med, at den unge ikke skønnes klar til at begynde fase 3 på det pågældende tidspunkt. Overskridelsen af den i straffeloven fastsatte grænse er på op til et halvt år og i gennemsnit på 125 dage.

4.3. Tilbageførsel til sikret afdeling

I løbet af fase 2 tilbageføres mere end hver tredje af de unge – nemlig 53 af de 136 – til en sikret afdeling. Ni af dem tilbageføres til sikret afdeling to gange, for fire sker det tre gange og for én fire gange. For de øvrige 39 drejer det sig om én tilbageførsel. Sammenlagt er der tale om 73 tilbageførsler til sikret afdeling under fase 2.

Tabel 6. Primær årsag til tilbageførsel til sikret afdeling.*

Årsag	Antal tilbageførsler
Vold, truende adfærd, hærværk	32
Rømning	27
Ny kriminalitet	6
Adfærdsproblemer, problemer med at overholde opholdsstedets krav	3
Eget ønske	1
Ny fase 1 efter forlængelse af ungdomssanktionen	3
Uoplyst	1
I alt	73

* Det er kommunernes angivelser, der oplyses her. Når kommunerne skelner mellem 'Vold, truende adfærd, hærværk' og 'Ny kriminalitet' må det antages at afspejle, at adfærden i førstnævnte kategori i hvert fald ikke på tilbageførselstidspunktet har ført til en anmeldelse og sigtelse, mens det er tilfældet for adfærden i sidstnævnte kategori.

Den hyppigste årsag til tilbageførsel til sikret afdeling er aggressiv adfærd, jf. tabel 6. Næsten lige så hyppigt skyldes det dog rømning. Varigheden af tilbageførsler til sikret afdeling varierer fra 1 til 127 dage, og i gennemsnit varer tilbageførslerne 32 dage.

¹⁹ Jf. straffelovens § 74 a, stk. 2.

Tilbageførsel til sikret afdeling løser ikke altid de problemer, der har afstedkommet tilbageførslen. Det afspejler sig i, at der i nogle tilfælde sker overflytning til en anden sikret afdeling under tilbageførslen. Det er forekommet i alt 10 gange. Årsagen hertil er først og fremmest, at der også i den nye sikrede afdeling forekommer adfærdsproblemer eller sker rømninger.

4.4. Overførsler til andet åbent anbringelsessted

To tredjedele af de 136 unge har været på det samme sted gennem hele fase 2, mens en tredjedel – 45 unge – har skiftet opholdssted én eller flere gange. 33 af dem har opholdt sig på to forskellige anbringelsessteder, 11 har opholdt sig på tre forskellige steder, mens én har været på fire forskellige steder.

Tabel 7. Primære årsag til overførsel til andet åbent anbringelsessted.

Årsag	Antal gange
Nyt anbringelsessted efter tilbageførsel fra sikret afdeling eller varetægtsfængsel	17
Tidligere opholdssted ikke godkendt eller en tidsbegrænset løsning	16
Vold, truende adfærd, hærværk og andre adfærdsproblemer	13
Rømning	4
Tidligere opholdssted ikke anset for at være velegnet	2
Efter anbringelsesstedets ønske	1
Som led i udvikling/handleplan/behandlingsplan	4
Uoplyst	1
I alt	58

Sammenlagt er der tale om 58 overførsler fra ét åbent anbringelsessted til et andet. Genanbringelse på samme fase 2-sted efter tilbageførsel fra en sikret afdeling er ikke inkluderet i denne beregning, ligesom interne flytninger mellem afdelinger på samme institution heller ikke er det.

Årsagen til overførsel til andet opholdssted er hyppigt, jf. tabel 7, ønsket om nye rammer i forlængelse af et midlertidigt ophold i en sikret afdeling, problemer med det tidligere opholdssted eller adfærdsproblemer.

4.5. Rømning fra åbent anbringelsessted

Næsten halvdelen – nemlig 62 ud af 136 unge – er rømmet fra det åbne anbringelsessted en eller flere gange i løbet af fasen. 28 unge har gjort det én gang, 13 to gange, syv tre gange, seks har gjort det mellem fire og seks gange, og seks unge er stukket af syv til ti gange fra det åbne anbringelsessted. For de resterende to personer er antallet af rømninger ukendt. Varigheden af disse rømninger varierer fra 1 til 49 dage og er i gennemsnit på 9 dage.

4.6. Andre afbrydelser af forløbet under fase 2

Ca. hver fjerde af de unge – 35 ud af de 136 – har opholdt sig i hjemmet under fase 2. I ti af tilfældene drejer det sig om planlagte afbrydelser, idet disse unge har været på ferie hos forældrene (her regnes kun ferier, der overstiger 10 dage). Ferien har typisk varet 3-4 uger. I ti andre tilfælde opholder den unge sig hjemme, fordi det ikke er lykkedes at finde en institutionsplads. Ni unge har opholdt sig hjemme på grund af problemer på opholdsstedet, såsom massive aftalebrud, dårlig opførsel, røveri på opholdsstedet og trusler om vold mod personalet. Derudover har seks unge opholdt sig hjemme af andre eller uoplyste årsager.

Varigheden af disse ophold i hjemmet varierer. Seks unge opholder sig hjemme under en uge, 24 gør det i op til 2 måneder, mens fem unge befinder sig hjemme mellem tre og ti måneder.

For fire af de fem unge, der opholder sig hjemme i mere end 3 måneder, skyldes opholdet i hjemmet manglen på egnede institutionspladser.²⁰ Den femte af de seks unge sendes hjem efter en voldsepisode og opholder sig dér, indtil at han har modtaget en dom for vold og et nyt, egnet opholdssted er fundet.

Endelig kan nævnes, at én af de 17 unge, der starter afviklingen af sanktionen i fase 2, først påbegynder afviklingen 52 dage efter dommen. Årsagen hertil er ukendt. For de øvrige unge, der ikke har været i fase 1, igangsættes sanktionens afvikling umiddelbart efter dommen eller inden for den af Justitsministeriets ekspertgruppe foreslåede tidsfrist på 7 dage.

4.7. Varetægtsfængsling under fase 2

Godt hver femte af de unge – nemlig 30 – varetægtsfængsles én eller flere gange under fase 2. Varigheden af varetægtsfængslingerne er i gennemsnit på 107 dage. Tolv af de unge er varetægtsfængslet i mere end tre måneder, og for otte af disse unge ophæves ungdomssanktionen før påbegyndelse af fase 3.

4.8. Indholdet af fase 2

Fase 2 vil i de fleste tilfælde være ungdomssanktionens længstvarende fase og er derfor også den fase, hvor der forventes at blive igangsat mange initiativer.

Stort set alle af de 136 unge er under fase 2 i gang med skole/uddannelse eller arbejde. For 31 af de unge foregår undervisningen/arbejdet alene på opholdsstedet, mens 29 udelukkende arbejder eller går i skole uden for opholdsstedet, og tre er i et praktikforløb uden for opholdsstedet. 65 unge går i

²⁰ I et af tilfældene beror det på den unges voldsomme opførsel på tidligere steder, hvorfor ingen institutioner ønsker at modtage ham.

skole, arbejder og/eller er i praktik både inden for og uden for institutionens rammer i løbet af fase 2. Fire unge går hverken i skole eller på arbejde, og for fire andre unge foreligger der ingen oplysninger om skole eller arbejde.

For de fire personer, som ikke er i skole eller går på arbejde, er skolegang forsøgt etableret, men det er kun lykkedes at få dem til at møde op et par gange. I tre af tilfældene opholder de unge sig i relativt kort tid i fase 2 – i op til 72 dage – hvilket vanskeliggør etableringen af skolegang eller arbejde.²¹ I det fjerde tilfælde opholder den unge sig hjemme under hele fase 2, mens kommunen forsøger at finde et egnet opholdsted. Under opholdet i hjemmet igangsættes der ikke nogen form for aktiviteter/behandling.

Der er set nærmere på, hvorvidt der med skolegang, praktik m.m. sigtes mod at forbedre den unges formelle kvalifikationer, således at målet hermed er en eksamen eller en erhvervsuddannelse. Det viser sig at være tilfældet for godt halvdelen af de 136 unge. Det er således 72 unge, som har påbegyndt et uddannelsesforløb med henblik på at få en eksamen eller uddannelse. Af disse har de 29 unge imidlertid afbrudt uddannelsesforløbet, inden det er afsluttet. De resterende 43 unge har bestået eksamener og er fortsat i gang med et uddannelsesforløb ved udløbet af fase 2.²² Derudover har 11 unge erhvervet et kørekort til knallert eller bil. Det skal bemærkes, at der med hensyn til andelen, der påbegynder og afslutter et uddannelsesforløb i fase 2, ikke er forskel mellem unge af dansk og af fremmed herkomst.²³

Igangsætning af fritidsaktiviteter kan også indgå i ungdomssanktionen. Det er indtrykket, at unge, der har særlige evner og interesser inden for en sportsgren eller et andet fritidsområde, søges stimuleret til at fortsætte med at dyrke denne interesse, ikke mindst for på denne måde at sikre den unge succesoplevelser. Godt hver tredje – 49 unge – dyrker i kortere eller længere tid (mindst 14 dage) mindst én fritidsaktivitet i fase 2. De hyppigste fritidsaktiviteter er styrketræning og fodbold.

Undersøgelser og samtaler med psykolog eller psykiater er forholdsvis udbredt under fase 2. Knap hver femte af de unge – 26 – underkastes en undersøgelse, idet fem af dem bliver mentalundersøgt eller undergår en psykiatrisk undersøgelse, mens 21 får foretaget en psykologisk undersøgelse. Godt hver fjerde af de unge – 36 – får tilbudt en samtale med en psykolog eller en psykiatrisk konsulent. Om disse samtaler i alle tilfælde finder sted, er usikkert.

²¹ To ud af disse tre unge udskrives af ungdomssanktionen på grund af ny kriminalitet i løbet af fase 2, og i det sidste tilfælde opholder den unge sig kun i fase 2 i 19 dage, hvorefter han påbegynder fase 3.

²² De unge har typisk afsluttet folkeskolen og/eller et forløb på Teknisk Skole.

²³ Af de 43 unge, der begynder og afslutter et uddannelsesforløb i fase 2, er 47 pct. af dansk herkomst, mens 53 pct. er af fremmed herkomst. Det svarer til deres andele af hele undersøgelsesgruppen: 46 pct. har dansk baggrund og 54 pct. fremmed baggrund.

I rapporten fra Justitsministeriets ekspertgruppe udtrykkes forventninger om, at kognitive programmer vil blive anvendt under ungdomssanktionens afvikling.²⁴ Dette sker imidlertid yderst sjældent. I ét tilfælde gennemgår den unge et vredeshåndteringskursus (Anger Management), én deltager i 'NeuroLingvistisk Programmering' (NLP) og kraniesakralterapi,²⁵ mens en tredje påbegynder behandlingsprogrammet Ny Start. Ni unge modtager anden form for behandling: Kropsterapi, lysbehandling og medicinsk behandling for angst og depression.

Mere end hver fjerde – 38 – af de unge har et misbrugsproblem, og for otte unge påbegyndes en decideret misbrugsbehandling. De øvrige unge er underlagt urinprøvekontrol på anbringelsesstederne.

4.9. Kontaktperson

Anbringelsesstedet i fase 2 har en betydningsfuld rolle i forhold til at sikre sammenhæng i den socialpædagogiske behandling, påpeger Socialministeriets ekspertgruppe i deres rapport.²⁶ Den anbefaler, at anbringelsesstedet tager kontakt til den unge i fase 1, varetager behandlingen og udslusningen i fase 2, og står for den personlige støtte i fase 3 og efterfølgende efterværn. Alternativt kan kommunen knytte en kontaktperson til den unge under hele forløbet for at sikre kontinuiteten.

Denne undersøgelse viser, at seks unge har en kontaktperson i fase 1, mens 46 – svarende til godt en tredjedel af de unge – har en kontaktperson i fase 2. Desuden tilbydes tre af de unge en kontaktperson i fase 2, men de unge ønsker ikke dette. For de øvrige unge er der ikke angivet oplysninger om en kontaktperson, men de unge må dog formodes at være tilknyttet en kontaktperson på anbringelsesstedet.

4.10. Samlet vurdering af fase 2

Som for fase 1 er der også foretaget en samlet vurdering af forløbet af fase 2, jf. tabel 8.

Som det kan forventes på baggrund af det længere forløb, er der betydeligt flere problemer under fase 2 end under fase 1. Kun for omkring hver femte af de unge er der højest registeret mindre væsentlige problemer, mens der for de øvrige fire femtedele er konstateret problemer vedrørende ny kriminalitet, overførsler, voldelige episoder m.v. For en fjerdedel af de unge overstiger antallet af sådanne problemer tre.

²⁴ Ekspertgruppens rapport om ungdomskriminalitet, op. cit., s. 139.

²⁵ NLP er navnet på en praktisk orienteret psykologisk retning, hvor man gennem samtale forsøger at ændre tankemønstre og handlemønstre. Kraniesakralterapi er en terapiform, hvor man gennem lette tryk mod hoved, nakke og kæbe opretter kroppens ubalance. En nærmere beskrivelse af behandlingsformerne findes i øvrigt ikke i det fremsendte materiale.

²⁶ Rapport fra ekspertgruppen om ungdomssanktionen, Socialministeriet 2005.

Tabel 8. Samlet vurdering af forløbet af fase 2.

Vurdering	Antal personer	Procent
Uden (væsentlige) problemer	28	21
1-3 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	75	55
4-10 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	32	24
>10 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	1	1
I alt	136	100

Mens der for fase 1 sås en tendens til, at der var flere problemer med de ældste end med de yngste unge, ses for fase 2 snarere et omvendt mønster. Der er endvidere en tendens til, at der er flere problemer med unge af udenlandsk herkomst end med unge af dansk herkomst.

5. Ungdomssanktionens fase 3

For kun godt to tredjedele – 94 af de 142 unge, der er omfattet af denne redegørelse – foreligger der oplysninger om afviklingen af fase 3. Blandt dem er der seks, som bliver udskrevet af ungdomssanktionen i løbet af fase 3.

22 unge udskrives af ungdomssanktionen inden fase 3 på grund af ny kriminalitet, og for 14 unge igangsættes fase 3 aldrig; de opholder sig af forskellige grunde kun i fase 1 og 2. Dertil kommer 12 unge, som har været i fase 3, men hvor der mangler tilstrækkelige oplysninger om fasens forløb, hvorfor de ikke er omfattet af det følgende.

5.1. Bopæl under fase 3

Fase 3 skal foregå i ambulante regi med tilsyn af de sociale myndigheder. Hovedparten af de unge bor ét sted under fase 3, mens godt en fjerdedel af de unge bor to eller tre steder. Størstedelen af de unge – 53 ud af 94 – opholder sig primært i egen bolig, dog bor seks af dem i en udslusningsbolig under et socialpædagogisk opholdssted eller i et botilbud under en døgninstitution. De øvrige 41 unge bor overvejende hjemme hos forældrene i fase 3.²⁷

5.2. Varighed af fase 3

Varigheden af fase 3 afhænger af den samlede varighed af fase 1 og 2, idet fase 3 dog – i tilfælde af, at sanktionen ikke er forlænget – ifølge straffelovens § 74 a skal vare mindst 6 måneder, eftersom den samlede varighed af fase 1 og 2 ikke må overskride 1½ år.

²⁷ Her er angivet det sted, hvor den unge opholder sig længst tid i løbet af fase 3.

Som det ses af tabel 9, varer fase 3 i ganske mange tilfælde mindre end 6 måneder. For 11 af de 34 unge skyldes det, at fase 1 og 2 forlænges ud over den tilladte periode. I andre tilfælde skyldes den korte varighed bl.a., at ungdomssanktionen ophæves, typisk på grund af ny kriminalitet, at sanktionen er påbegyndt sent pga. anke, jf. den tidligere beskrivelse,²⁸ eller at den unge eller kommunen har anset ungdomssanktionens for afsluttet, før den formelt set er det.

Tabel 9. Varighed af fase 3.

	Antal domme
Indtil 6 måneder	34
Fra 6 til 10 måneder	35
Over 10 måneder	25

De langvarige forløb i fase 3, dem der overskrider 10 måneder, angår oftest domme, hvor ungdomssanktionen er blevet forlænget, eller hvor den unge ikke har opholdt sig i fase 1.

5.3. Afbrydelser af forløbet under fase 3

Eftersom fasen afvikles uden for institutionsmæssige rammer, giver det ikke mening at tale om afbrydelser i form af rømninger. Tilbageførsel til sikret afdeling eller åbent anbringelsessted kan dog forekomme i fase 3. Det sker imidlertid kun i to tilfælde. En ung tilbageføres til fase 2 i 104 dage, da han ikke efterlever krav om misbrugsbehandling og har svært ved at klare sig i egen bolig. En anden ung tilbageføres til fase 1 på grund af trusler om vold mod en person i omgangskredsen. Han anbringes derefter i fase 2, men tilbageføres atter til fase 1, da han kommer i håndgemæng med familien under et hjemmebesøg. Tilbageførslen til fase 1 og 2 varer knap 100 dage.

I 15 tilfælde afbrydes fase 3 som følge af varetægtsfængsling. Varetægtsfængslingerne varer mellem 23 og 135 dage med et gennemsnit på 69 dage.

5.4. Indholdet i fase 3

Der knytter sig nogle særlige problemstillinger til afviklingen af fase 3. De unge har som regel set frem til ungdomssanktionens sidste fase, der indebærer større autonomi og frihed. Ifølge kommunernes indberetninger forløber overgangen til en mere selvstændig tilværelse ikke altid problemfrit. At betale sin husleje, stå tidligt op, møde stabilt i skole eller på arbejde og indgå i forskellige sociale netværk er noget af det, den unge skal lære under fase 3.

²⁸ I disse tilfælde kan fase 3 reelt komme til at vare længere end her angivet, idet beregningerne i denne rapport er baseret på den formelle ophørsdato.

Det er kommunen eller den udpegede kontaktpersonen, der bliver den væsentligste og eneste aktør i forhold til at skabe et indhold i ungdomssanktionen, når den unge overgår til fase 3. Kontakten med kommunen eller kontaktperson bliver derfor af vital betydning, hvis der skal ske noget i fase 3.

For godt to tredjedele af de unge – 64 – er der jævnlige kontakt med kommunen/kontaktpersonen, hvorimod kontakten for de resterende 30 unge er problematisk. I 10 tilfælde er der kun en sporadisk kontakt, mens kontakten for de øvrige enten helt mangler eller er meget problematisk. Således nægter 11 af en unge at følge kommunens anvisninger og fortsætte i ungdomssanktionen.

Hovedparten – 71 ud af 94 unge – modtager undervisning, er i arbejde eller i praktik i fase 3.²⁹ Ikke overraskende finder uddannelsen, praktikken eller arbejdet hovedsagelig sted uden for institutionsregi. Kun for én af de unge sker det på en institution. Godt to tredjedele – 46 ud af de 71 unge – er under fase 3 i gang med et uddannelsesforløb, som dog for 17 af dem afbrydes efter et stykke tid. Mere end halvdelen af de 46 unge, der starter et uddannelsesforløb under fase 3, har også været i gang med eller afsluttet et uddannelsesforløb i fase 2, og der er således for en del af de unge tale om et lidt længerevarende uddannelsesforløb.

Elleve af de unge kommer hverken i gang med en skolegang eller et arbejde. I to tilfælde er der fra både den unges og kommunens side forgæves forsøgt at finde et arbejde. I to andre tilfælde afventer kommunen henholdsvis en psykiatrisk vurdering vedrørende den unges arbejdsevne og en egnet bolig, som den unge kan etableres i. Én ung opholder sig kun 19 dage i fase 3, hvorefter han varetægtsfængsles, og der er dermed ikke tid til at igangsætte skolegang eller arbejde. I de øvrige seks tilfælde synes det at være det dårlige eller manglende samarbejde mellem den unge og kommunen, som bevirker, at den unge ikke kommer i gang med en uddannelse eller et arbejde.

Med hensyn til øvrige aktiviteter kan det nævnes, at syv af de unge får et kørekort under fase 3.³⁰ Fire af de unge fortsætter med de fritidsaktiviteter, som de havde i fase 2, mens 13 unge, som ikke tidligere regelmæssigt har deltaget i nogen form for organiserede fritidsaktiviteter, starter med dette. Det er, som i fase 2, fortsat typisk fodbold eller styrketræning, de unge deltager til.

Samtaler med en psykolog eller en psykiater og diverse undersøgelser er ikke særligt udbredte i ungdomssanktionens sidste fase. Fem unge samtaler med en psykolog eller en psykiater, og en af de unge gennemgår en psykologisk undersøgelse.

²⁹ I 12 tilfælde er der ikke i det tilsendte materiale angivet oplysninger om skolegang eller arbejde i fase 3.

³⁰ Det omfatter både knallertkørekort og kørekort til personbil.

Godt en tredjedel af de unge, der ifølge kommunen havde misbrugsproblemer i fase 2, fortsætter tilsyneladende med deres misbrug i fase 3. I alt har 18 unge et misbrug af euforiserende stoffer og/eller alkohol i fase 3. Godt en femtedel af disse unge modtager behandling.

5.5. Kontaktperson

Som nævnt peger Socialministeriets ekspertgruppe på, at kontaktpersonen har en betydningsfuld rolle for at sikre en kontinuitet mellem ungdomssanktionens faser – ikke mindst i forhold til fase 3. Kontaktpersonen kan enten være fra anbringelsesstedet i fase 2, eller det kan være en person, kommunen har udpeget, og som har fulgt den unge gennem hele forløbet. Mere end tre fjerdedele af de unge har en kontaktperson i fase 3. Af de 72, der har det, drejer det sig for de 21 om en kontaktperson fra en tidligere fase, typisk én fra opholdsstedet i fase 2.

Det er i øvrigt ikke muligt – på baggrund af det tilsendte materiale – at sige noget generelt om kvaliteten af samarbejdet med kontaktpersonen, idet dette kun i begrænset omfang omtales i materialet fra kommunerne. I den udstrækning, det sker, oplyses om såvel positive som mere negative erfaringer. En statistisk analyse kan heller ikke påvise, at kontakten til kommunen er bedre i de tilfælde, hvor der er en kontaktperson, end den er i de øvrige tilfælde, ligesom det heller ikke kan påvises, at der hyppigere igangsættes et uddannelsesforløb, når den unge har en kontaktperson. Samtidig er det fra følgegruppen påpeget, at en god kontaktperson er alfa og omega for forløbet og den unges udbytte af sanktionen, og at det er kontaktpersonen, der vil kunne skabe et væsentligt indhold i fase 3. Det hævdes videre, at kontaktpersonen bør vælges blandt voksne, den unge kender. Disse forskelle mellem resultaterne af den statistiske analyse og opfattelsen af kontaktpersonens betydning kan tale for, at der gennemføres en separat undersøgelse på dette område.

5.6. Samlet vurdering af fase 3

Også for fase 3 er der foretaget en samlet vurdering af forløbet, jf. tabel 10.

Tabel 10. Samlet vurdering af forløbet af fase 3.

Vurdering	Antal personer	Procent
Uden (væsentlige) problemer	52	55
1-3 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	34	36
> 3 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	8	9
I alt	94	100

Under fase 3 er der for godt halvdelen af de unge ikke registreret nogen (væsentlige) problemer, mens der for de øvrige er konstateret problemer vedrørende ny kriminalitet, overførsler eller voldelige episoder. For ingen af de unge overstiger antallet af sådanne problemer ti.

For fase 2 kunne der spores en tendens til lidt flere problemer med unge af udenlandsk herkomst end med unge af dansk herkomst. For fase 3 er tendensen den omvendte. Der er desuden ingen forskelle mellem de yngste og de lidt ældre med hensyn til omfang af problemer under fasen.

6. Sanktionens afslutning

Der gennemføres tilsyneladende ikke en samtale med den unge, når sanktionen ophører. I hvert fald fremgår det ingen steder af det tilsendte materiale. Ud over, at den unge derfor muligvis i nogle tilfælde mangler information om ungdomssanktionens ophør, betyder det i forhold til denne evaluering, at det kan være vanskeligt at vurdere, hvornår sanktionen reelt ophører.

Tabel 11 oplyser om sanktionens status to år efter, sanktionen formelt – ifølge dommen – er påbegyndt. Såfremt der ikke er angivet andet i sagsakterne, er der her gået ud fra, at sanktionen er ophørt to år efter domsdatoen.

Tabel 11. Status for sanktionen efter to år.

	Antal	Procent
Ophævet tidligere pga. ny kriminalitet	28	20
Forlænget pga. ny kriminalitet	21	15
Ophør efter mere end to år pga. forsinket påbegyndelse (anke m.v.) ³¹	21	15
Sanktionen ophører reelt inden den formelle ophørsdato	8	5
Ophør efter to år	64	45
I alt	142	100

Som det ses af tabellen, er det mindre end halvdelen af sanktionerne, der varer de planlagt to år. En femtedel af dommene ophæves tidligere på grund af ny kriminalitet, mens yderligere 15 pct. forlænges. I andre 15 pct. af sagerne er ungdomssanktionen af forskellige grunde startet senere, end angivet i dommen, hvorfor den også overskrider det fastsatte ophørstidspunkt. Endelig er fem pct. af dommene formelt ophørt inden ophørsdatoen, typisk på grund af samarbejdsvanskeligheder mellem den unge og kommunen.

Der skal gøres opmærksom på, at der i mange tilfælde er flere forhold, der gør sig gældende vedrørende sanktionens afslutning. En af de unge får for eksempel forlænget sin sanktion, men inden det officielle udløb, passiverer kommunen sagen og anfører ingen yderligere oplysninger. Det kan også

³¹ Her er kun anført forsinkelser over syv dage jf. ekspertgruppens anbefaling om en frist på syv dage.

forekomme, at kommunen har passiveret sagen, som så efterfølgende ophæves på grund af ny kriminalitet. I tabel 11 er sagerne kategoriseret efter det, der er vurderet som den alvorligste eller vigtigste årsag til, at sanktionen har varet længere eller kortere end to år. Årsagerne er i tabel 11 angivet i den prioriterede rækkefølge.

7. Samlet vurdering

Her skal ses på det samlede antal overførsler mellem institutioner/opholdssteder, tiden i de forskellige faser og på andelen af problematiske forløb.

7.1. Det samlede antal overførsler

Denne opgørelse angår alle de ekstra eller uplanlagte overførsler til anden institution eller andet opholdssted.³² Der er altså tale om overførsler, som ikke indgår i et standardforløb for ungdomssanktionen.

Som det ses af tabel 12, har næsten tre ud af fire af de unge haft en eller flere ekstra overførsler mellem opholdsstederne.³³ Sammenlagt drejer det sig om 257 ekstra overførsler – i gennemsnit to per person i løbet af sanktionen.

Tabel 12. Antal overførsler i utide mellem forskellige institutioner i alt.

	Antal personer	Antal overførsler
Ingen ekstra overførsler	36	0
1 overførsel	31	31
2 overførsler	19	38
3 overførsler	18	54
4 overførsler	11	44
5 overførsler	8	40
6 overførsler	2	12
7 overførsler	3	21
8 overførsler	1	8
9 overførsler	1	9
I alt	130	257

³² Dvs. overførsler til anden sikret institution, til anden åben institution/andet opholdssted, tilbageførsler, overførsler mellem sikrede institutioner under tilbageførsler og overførsel til varetægtsfængsel/surrogat.

³³ Opgørelsen omfatter de 130 unge, som der foreligger oplysninger om for hele ungdomssanktionen.

7.2. Tid på forskellige opholdssteder

Tabel 13 viser, hvor længe de unge i gennemsnit har opholdt sig de forskellige steder under de tre faser. Beregningerne for de enkelte faser omfatter alene dem, der har afviklet fasen.

Ved siden af de knap 2 måneder, de unge i gennemsnit har opholdt sig i sikret afdeling under fase 1, har de unge i gennemsnit opholdt sig 14 dage i hjemmet – typisk på grund af anke af sagen eller mangel på institutionsplads. Derudover er nogle rømmet, og nogle har opholdt sig i varetægtsfængsel (eller surrogat) som følge af ny kriminalitet.

Af de i alt cirka 14 måneder, de unge i gennemsnit har været under fase 2, har de gennemsnit opholdt sig knap 12 måneder på et åbent anbringelsessted, mens de øvrige to måneder er fordelt mellem sikret afdeling (tilbageførsel), varetægtsfængsel (surrogat eller arrest), rømning, afsoning og hjemmet.

Af de godt otte måneder i gennemsnit i fase 3 har cirka to uger været tilbragt i institution/fængsel enten som følge af tilbageførsel eller som følge af ny kriminalitet.

Tabel 13. Det gennemsnitlige antal dage, den unge har opholdt sig forskellige steder.

	Opholdssted	Antal dage (gennemsnit)
Fase 1	Sikret afdeling	59
	Varetægtsfængslet	4,6*
	Rømmet	1,4
	Opholdt sig i hjemmet	14
Fase 2	Åbent anbringelsessted	352
	Sikret afdeling (tilbageførsel)	22
	Varetægtsfængslet	24
	Rømmet	9
	Opholdt sig i hjemmet	16
	Afsoning	1,4
Fase 3	Ophold hjemme eller i egen bolig	236
	Tilbageførsel (fase 1 & 2)	2
	Varetægt	11
	Afsoning	2,8
I alt		754

* Gennemsnittet påvirkes kraftigt af én person, der efter kort tid i sikret afdeling varetægtsfængsles i 445 dage.

7.3. Andel problematiske forløb

Ligesom for de tre faser separat er der også foretaget en samlet vurdering af sanktionens forløb i forhold til, om afviklingen af sanktionen er forløbet uden problemer, eller om der har været problemer i form af ny kriminalitet, voldelig eller truende adfærd i institutionen samt overførsler i utide, jf. tabel 14.

Som det ses af tabellen, er det en lille andel af de 142 unge, som der ikke har været (væsentlige) problemer med i løbet af ungdomssanktionen. Der er således kun 18 unge, som er vurderet til ikke at have skabt problemer af væsentlig betydning.

Tabel 14. Samlet vurdering af ungdomssanktionens forløb.

Vurdering	Antal personer	Procent
Uden (væsentlige) problemer	18	13
1-3 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	74	52
4-10 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	48	34
>10 lovbrud, voldelige episoder eller overførsler i utide	2	1
I alt	142	100

For den resterende del af de unge – næsten ni ud af ti – er der registreret problemer, der har givet anledning til, at den unge midlertidigt eller varigt er flyttet fra sit opholdssted eller har fået sanktionen ophævet. For de fleste af dem, nemlig 74, har der været tale om op til tre problemer, og i 48 tilfælde om fire til ti alvorligere hændelser. I to tilfælde overstiger antallet ti. Den ene af de sidstnævnte to unge befinder sig i løbet af det første år i fire åbne afdelinger, bliver tilbageført til sikret afdeling tre gange, bliver under den ene tilbageførsel overført til en anden sikret afdeling, rømmer syv gange og er efter sanktionens første år sigtet for 25 nye forhold, herunder røveri (vedkommende er senere idømt en ubetinget dom og er i den forbindelse udskrevet af ungdomssanktionen). Den anden af de unge bliver i fase 1 overført til en anden afdeling på grund truende adfærd, han tilbageføres tre gange i fase 2 og rømmer seks gange, han varetægtsfængsles fire gange og afsoner én af de tre nye domme, han får under sanktionens forløb. Desuden er der samarbejdsproblemer i fase 3.

I modsætning til dette forløb står følgende eksempel, der angår en af de unge, der ikke har voldt problemer under afviklingen af ungdomssanktionen. Den unge opholder sig ganske vist i to sikrede afdelinger i løbet af fase 1, men overførslen til sikrede afdeling nr. 2 sker alene med henblik på at mildne overgangen mellem fase 1 og 2. Den unge flyttes således – ganske tidligt i fase 1 – til det nye fase 1 opholdssted, som ligger i samme by som det senere fase 2 opholdssted. Under fase 1 tilrettelægges et uddannelsesforløb, som gennemføres under fase 2. Det drejer sig om en afsluttende folkeskoleeksamen og påbegyndelse af uddannelse på Teknisk Skole. Desuden dyrker han boksning

i fritiden. Det positive forløb fortsætter i fase 3, hvor den unge etableres i egen bolig med kontaktperson fra sit tidligere opholdssted. Kommunen skriver afslutningsvis i et internt notatark om forløbet: ”Det er vigtigt at bemærke, at X med den rette støtte har formået at ændre sit liv og indstilling til, hvordan han skal klare sig på ordinære vilkår”. En anden kommune har over for Forskningsenheden beskrevet et andet, problemfrit forløb: Denne unge opholder sig i fase 1 i mindre end en måned, hvorefter vedkommende kommer på et socialpædagogisk opholdssted. Her afsluttes 10. klasse. Der er i fritiden deltagelse i et slankeprogram og sangundervisning. Fase 3 afvikles i egen bolig, og her starter den unge på HF.

7.4. *Begyndelsesvanskeligheder for ungdomssanktionen?*

Det kan formodes, at der særligt i ungdomssanktionens første tid kan have været problemer med at få forløbene til at fungere, dels på grund af usikkerhed med hensyn til visitationen af de unge, og dels på grund af, at institutionerne i mindre grad var rustede til at modtage de unge.

Med henblik på at undersøge, om særlige begyndelsesvanskeligheder afspejler sig i ungdomssanktionens afvikling, er der set på, om der er flere problemer med de unge, der fik en ungdomssanktion kort tid efter lovens ikrafttræden, i forhold til de unge, der fik en dom på et senere tidspunkt.

Som det ses af tabel 15, er der en tendens til, at sanktionen generelt forløber med færre problemer for de senere end for de tidligste idømte ungdomssanktioner. Der er således især få uden (væsentlige) problemer i den tidlige periode og mange med flere alvorlige problemer.

Tabel 15. Samlet vurdering af sanktionens forløb fordelt efter tidspunktet for idømmelse af ungdomssanktionen.

	Uden (væsentlige) problemer	1-3 alvorligere problemer	Flere alvorligere problemer
De første 50 domme*	5 (10 %)	24 (48 %)	21 (42 %)
De sidste 50 domme**	13 (26 %)	23 (46 %)	14 (28 %)

*Domme fra perioden 11.09.01 til 09.09.02.

**Domme fra perioden 23.04.03 til 08.01.04.

Dette bekræftes også af, at der er sket forbedringer med hensyn til antallet af overførsler til andre afdelinger. For de første 50 domme var der således i gennemsnit 2,2 ekstra overførsler, hvor det for de sidste drejede sig om 1,7 ekstra overførsler.

Det skal understreges, at det er uvist, i hvilket omfang disse forbedringer beror på, at kommunerne og institutionerne er blevet bedre i stand til at afvikle ungdomssanktionen og skabe indhold i den, eller om det beror på en ændring i udvælgelsen af de unge, der idømmes en ungdomssanktionen,

således at der nu hyppigere udvælges mindre socialt og kriminelt belastede eller mere motiverede unge end tidligere.

7.5. Andre forhold af mulig betydning for sanktionens afvikling

På samme måde som ovenfor er det undersøgt, om andre forhold influerer på, om sanktionen forløber godt og glat, eller om der er mange problemer.

Et af de forhold, det synes oplagt at se på, er den unges kriminelle belastning. På baggrund af almen kriminologisk erfaring kan man således antage, at sanktionen for dem, der ikke tidligere er dømt for kriminalitet, forløber lettere og er mere problemfri, end tilfældet er for dem, der tidligere er straffet.

Tabel 16. Samlet vurdering af forløbet fordelt efter den dømtes tidligere kriminalitet.

	Uden (væsentlige) problemer	1-3 alvorligere problemer	Flere alvorligere problemer
Ingen tidligere kriminalitet	10 (15 %)	35 (51 %)	23 (34 %)
Tidligere kriminalitet	8 (11 %)	39 (53 %)	27 (36 %)

Som det ses af tabel 16, så synes der imidlertid ikke at være en sammenhæng mellem den dømtes tidligere kriminelle karriere og sanktionens forløb. Der er ikke færre problemer med de unge, der ikke tidligere er straffet, end der er med dem, der har en eller flere sanktioner bag sig.

Et andet forhold, der kan tænkes at have betydning for forløbet, er den unges etniske baggrund. Det er således undertiden påpeget, at institutionerne er mindre rustede til at tage sig unge af fremmed herkomst end unge af dansk herkomst.

Tabel 17. Samlet vurdering af forløbet af sanktionens første år fordelt efter etnisk baggrund.

	Uden (væsentlige) problemer	1-3 alvorligere problemer	Flere alvorligere problemer
Dansk herkomst	11 (17 %)	36 (55 %)	18 (28 %)
Efterkommer/indvandrere	7 (9 %)	38 (49 %)	32 (42 %)

Som det ses af tabel 17, er der en tendens til, at sanktionen forløber mere problemfrit for unge med dansk baggrund end for indvandrere og efterkommere. Tendensen er dog ret svag, jf. også den senere regressionsanalyse.

Der er endelig også set på, om de unges alder er relateret til eventuelle problemer under sanktionens forløb. Man kunne således antage, at de helt unge – dem på 15 år – især ville skabe problemer, idet

alene det forhold, at de i så ung en alder dømmes for ganske alvorlig kriminalitet, kan være indikator på, at den unge har store sociale og personlige problemer.

Tabel 18. Samlet vurdering af forløbet af sanktionens første år fordelt efter alder på domstidspunktet.

	Uden (væsentlige) problemer	1-3 alvorligere problemer	Flere alvorligere problemer
15 år	2 (4 %)	27 (57 %)	18 (38 %)
16 år	6 (13 %)	23 (48 %)	19 (40 %)
17 år	10 (21 %)	24 (51 %)	13 (28 %)

Tabel 18 viser sammenhængen mellem alder og omfang af problemer under sanktionens forløb. Der ses en tendens til lidt færre uden (væsentlige) problemer blandt de yngste, men igen er der tale om en forholdsvis svag tendens.

8. Ny kriminalitet

Der er gennemført en recidivundersøgelse, der også omfatter de unge, som der ikke er modtaget forløbsoplysninger om. Én af de unge, der har fået en ungdomssanktion, er afgået ved døden, inden ungdomssanktionen er afsluttet, og indgår derfor ikke i recidivundersøgelsen, som herefter omfatter 147 unge.

Via Kriminalregisteret er der indhentet oplysninger om eventuel ny kriminalitet, der er begået efter idømmelsen af ungdomssanktionen. Der er endvidere indhentet oplysninger om, hvilken sanktion den nye kriminalitet har medført. Recidiv er defineret som kriminalitet, der medfører forlængelse af ungdomssanktionen, ny ungdomssanktion, ubetinget dom, betinget dom, foranstaltningsdom, bøde eller tiltalefrafald.

8.1. Recidivets omfang

Undersøgelsen viser, at i alt 120 af de 147 unge har begået ny kriminalitet i løbet af to år efter ungdomssanktionens start. Det svarer til en recidivprocent på 82. Seks af de unge, der recidiverer, er endnu ikke ved udløbet af de to år idømt en ny sanktion, men det sker efterfølgende. Fraregnes de recidivmålingen, bliver recidivprocenten på 78.

Knap halvdelen – 56 – af dem, der recidiverer, gør det inden for det første år af ungdomssanktionen. 19 unge begår ny kriminalitet ganske hurtigt efter idømmelse af ungdomssanktionen, idet de får en ny strafferetlig afgørelse inden for det første halve år efter dommen.

Arten af den alvorligste nye strafferetlige afgørelse for de 120 recidivister fordeler sig således: Én person er idømt en ny ungdomssanktion, mens 28 er idømt en forlængelse af ungdomssanktionen. 47 er idømt hel eller delvis ubetinget straf, tre har fået en foranstaltningsdom, 13 har fået en betinget straf, mens 28 har fået en bøde eller et tiltalefrafald. Der er således i langt de fleste tilfælde tale om recidiv til forholdsvis alvorlig kriminalitet, idet mindre end hver fjerde af recidivisterne alene har fået en bøde eller et tiltalefrafald som følge af den nye kriminalitet.

Længden af de nye ubetingede frihedsstraffe varierer fra syv dage til otte år. Forlængelserne af ungdomssanktionen varierer fra én til seks måneder, hvor sidstnævnte forekommer hyppigst.

For 28 af de 147 unge ophæves ungdomssanktionen som følge af ny kriminalitet. Én sanktion ophæves i løbet af fase 1, i 21 tilfælde sker det i løbet af sanktionens anden fase, mens det i seks tilfælde finder sted i løbet af sanktionens fase tre. Udskrivelse af ungdomssanktionen på grund af ny kriminalitet er i 25 tilfælde sket i forlængelse af idømmelse af en ubetinget dom, i to tilfælde er den nye dom betinget og i den sidste idømmes en ny ungdomssanktion.

Det er, jf. ovenstående, dog langt fra i alle tilfælde, at idømmelse af en ubetinget dom medfører ophævelse af ungdomssanktionen. I de fleste tilfælde fortsætter ungdomssanktionen, idet den dog kan afbrydes med henblik på afsoning af en idømt ubetinget dom. Ifølge det oplyste er der i hvert fald otte unge, som midlertidigt afbryder deres ungdomssanktion for at afsone straf. En af dem afsoner to ubetingede straffe under ungdomssanktionen. Dommene, der afsones, lyder på fængsel i 14 dage og op til ét år.

Med henblik på at vurdere, hvorvidt recidivprocenten for unge med en ungdomssanktion er ekstraordinær høj, er der gennemført en recidivundersøgelse, svarende til den ovennævnte, for de unge (under 18 år), som i en periode på 3½ år inden ungdomssanktionens ikrafttræden idømtes en hel eller delvis ubetinget frihedsstraf på mellem 30 dage og 1½ år. Det er således unge, som – såfremt ungdomssanktionen eksisterede, da de blev dømt – muligvis ville være blevet idømt denne sanktion. Samlet viser disse recidivundersøgelser, at mens 78 pct. af de unge, der har fået en ungdomssanktion, får en ny strafferetlig afgørelse inden for to år efter domsdatoen, drejer det sig om 83 pct. af de unge med en ubetinget frihedsstraf. Og mens 60 pct. af de unge med en ungdomssanktion recidive-

rer til en alvorlig sanktion, er tallet på 64 pct. for de unge med en frihedsstraf.³⁴ Det skal stærkt understreges, at der ikke af dette kan udledes noget om ungdomssanktionens effekt, idet det bl.a. kræver, at der korrigeres for eventuelle forskelle mellem de sammenlignede grupper. En sådan undersøgelse skal gennemføres på et senere tidspunkt.³⁵

8.2. Karakteristika ved recidivister og ikke-recidivister

Det er undersøgt, om der er sammenhæng mellem recidiv og karakteristika ved de unge og deres ungdomssanktionsforløb. I denne analyse er medtaget variabler, som man kan forvente har en sammenhæng med recidiv. Det skal dog samtidig understreges, at variabler, som også kan forventes at have en betydning for recidivrisikoen, ikke indgår i analysen, idet der ikke foreligger oplysninger herom. Det gælder bl.a. den unges opvækstforhold, tidligere skolegang og forældrenes socioøkonomiske status.

De variabler, der indgår i analysen, angår dels den unge selv – *køn, alder og indvandrerstatus* – og dels forhold, der er relateret til ungdomssanktionen, herunder *antallet af medtiltalte* og kriminalitetens art (om den unge er *dømt for vold eller røveri*). I analysen indgår også *tidspunktet for idømmelse af ungdomssanktion*, idet det, jf. også det tidligere, kunne antages, at der med tiden er gennemført forbedringen af ungdomssanktionen, således at unge, der er idømt en ungdomssanktion på et sent tidspunkt, recidiverer i et mindre omfang end dem, der blev idømt sanktionen lige efter dens ikrafttræden.

De unges tidligere kriminalitet, herunder *antallet af tidligere domme*, og om den unge *tidligere er dømt for vold eller røveri*, indgår også i analysen. Sammenhængen mellem recidiv og typiske tiltag i løbet af ungdomssanktionen er ligeledes undersøgt. Disse tiltag dækker over, hvorvidt det er lykkedes at etablere *fritidsinteresser* for den unge, om der er tilknyttet en fast *kontaktperson*, og om den unge har et ikke-afbrudt *uddannelsesforløb*.

Den sidste gruppe af variabler, der er inkluderet i analysen, angår forløbet af ungdomssanktionen. Disse variabler angår *tid i fase 1, samlet tid i institution, antallet af ekstra overførsler* mellem sikrede og åbne afdelinger og *antallet af rømninger*.

I analysen indgår de 130 ungdomssanktionssager, hvor der er modtaget oplysninger om hele forløbet. Der anvendes to forskellige definitioner af recidiv: Recidiv overhovedet (uanset arten af strafferetlig sanktion) og recidiv til højere straf end bøde og tiltalefrafald (alvorligere recidiv).

³⁴ Med alvorlig sanktion menes enten frihedsstraf, foranstaltningsdom eller – for de unge med ungdomssanktion – en forlængelse af sanktionen eller en ny ungdomssanktion.

³⁵ Der er ikke for de unge med en ubetinget dom kontrolleret, om recidivkriminaliteten er begået inden idømmelsen af den ubetingede dom.

Sammenhængen mellem de forskellige karakteristika ved de unge og deres ungdomssanktionsforløb og recidiv er undersøgt via adskilte test mellem de enkelte variabler og recidiv samt via en regressionsanalyse, hvor de enkelte variables sammenhæng med recidiv samtidig kontrolleres for de øvrige variables betydning. Det skal understreges, at en påvist sammenhæng mellem recidiv og en af de nævnte variabler ikke uden videre kan tolkes som en kausal sammenhæng. Sammenhængen kan alene være med til at karakterisere henholdsvis de unge, der recidiverer, i forhold til dem, der ikke gør det.

For så vidt angår analysen af unge, der ikke recidiverer, i forhold til dem, der gør det (recidiv overhovedet), viser regressionsanalysen kun sammenhæng med variablene alder og antal tidligere domme. De unge, der ikke recidiverer, er karakteriseret ved ikke at have tidligere domme og ved at være lidt ældre på domstidspunktet (17 år). Sidstnævnte sammenhæng fremtræder alene på baggrund af, at der kontrolleres for betydningen af tidligere domme, idet de ældste af de unge har flest tidligere domme. Andelen af ikke-recidivister er, når hensyn tages hertil, dog større for den ældste gruppe af unge sammenlignet med de 15- og 16-årige.

Med hensyn til sammenhængen mellem alvorligere recidiv og de forskellige variabler viser regressionsanalysen, at antallet af medtaltale, antal tidligere domme, antallet af rømninger og indvandrerstatus er relateret til risikoen for alvorligt recidiv. Unge med højest to medtaltale i sagen, der har ført til ungdomssanktion, recidiverer i højere grad til alvorligere kriminalitet end unge med flere medtaltale. Antallet af tidligere domme viser en stærk sammenhæng med alvorligere recidiv, idet især dem med tre eller flere tidligere domme recidiverer til alvorligere kriminalitet. For så vidt angår rømninger, ses den ikke overraskende sammenhæng, at unge med et forløb, der er karakteriseret ved én eller flere rømninger, i højere grad end andre recidiverer til alvorligere kriminalitet. Endelig viser analysen, at unge med dansk baggrund i større omfang recidiverer til alvorligere kriminalitet end unge indvandrere og efterkommere. Denne sammenhæng er betinget af, at der i regressionsanalysen samtidig kontrolleres for antal rømninger. Der er således langt flere af indvandlerne og efterkommerne, der rømmer, men blandt dem, der rømmer henholdsvis lidt eller meget, er recidivprocenten mindre for unge med indvandrerbaggrund end for unge med dansk baggrund.

Når der ses en sammenhæng mellem alvorligere recidiv og antallet af medtaltale, kan dette bero på, at mange medtaltale indikerer, at det har drejet sig om gruppebetinget kriminalitet. Dvs. kriminalitet, som de enkelte i gruppen måske aldrig selv ville begå, men som er et produkt af, at de unge i en gruppesammenhæng forsøger at overgå hinanden og skal vise de andre, at de tør. Når unge begår alvorligere kriminalitet alene, kan dette i højere grad være tegn på personlige og sociale problemer.

I øvrigt er det værd at bemærke, at denne analyse ikke påviser forskel mellem tidlige i forhold til senere idømte ungdomssanktioner, for så vidt angår recidivrisikoen. Det er endvidere værd at bemærke, at ud over antallet af rømninger er der ingen af de variabler, der knytter sig til ungdomssanktionens forløb og indhold, der er sammenhængende med recidivrisikoen.

9. Diskussion

I delredegørelsen fra 2004 blev der omtalt en række forhold, som skabte problemer ved afviklingen af ungdomssanktionen, og som antagelig ville kunne modvirke den specialpræventive effekt, sanktionen sigter mod. Idet der henvises til den tidligere redegørelse, skal her omtales nogle af de væsentligste problemer ved ungdomssanktionen, med hovedvægt på de forhold, der ikke er omfattet af den tidligere redegørelse. I det omfang, nogle af de tidligere berørte problemer er blevet afhjulpet, vil det blive nævnt.

Det skal understreges, at selv om der her er lagt vægt på at nævne de problematiske forhold, omtaler anbringelsesstederne og kommunerne i deres rapporter også positive erfaringer med ungdomssanktionen. I flere sager nævnes brud med kriminalitet, personlig modningsproces, brugbare erfaringer og succesoplevelser, og at den socialpædagogiske indsats har sat den unge tilbage på sporet og i et godt forløb.

9.1. Administration af ungdomssanktionen

Et af de problemer, der er omtalt i den tidligere redegørelse, knytter sig til kommunernes og anbringelsesstedernes usikkerhed omkring administrationen af ungdomssanktionen. Siden da synes kommunerne og anbringelsesstederne at have oplevet færre vanskeligheder med at administrere ungdomssanktionen, formentlig også fordi man med tiden har fået nogen erfaring hermed. I hvert fald fremgår det sjældnere af det senere tilsendte materiale fra handlekommunerne, at kommunerne finder administrationen og samarbejdet med amt, institution og domstol problematisk. Det må ligeledes antages, at også anbringelsesstederne med tiden har oplevet større sikkerhed og mere klarhed i arbejdet med ungdomssanktionen.

9.2. Mangel på pladser på egnede anbringelsessteder

Et af de centrale kritikpunkter i den forrige redegørelse var manglen på ledige pladser på egnede anbringelsessteder. Dette problem nævner kommunerne også i forbindelse med de senere domme, om end i et mindre omfang. Fra at have været et problem at finde pladser nok til det stigende antal unge, der idømmes en ungdomssanktion, synes kritikken ved de senere domme i højere grad at rette sig mod vanskelighederne ved at finde pladser, der kan rumme de særligt vanskelige unge. Der ef-

terspørges således anbringelsessteder, der kan imødekomme og håndtere unge med ekstraordinære behov og massive adfærdsproblemer.

9.3. Stadig mange miljøskift

Der synes klart at være sket forbedringer med hensyn til antallet af uplanlagte institutionsskift, idet dette tal er noget lavere for de senere end for de første domme til ungdomssanktion. Der er imidlertid stadig tale om, at de unge i gennemsnit har næsten to ekstra overførsler mellem opholdsstederne i løbet af sanktionen. Rømminger, vold og truende adfærd medvirker til, at anbringelsesstedet ikke længere ser sig i stand til at beholde den unge, og et nyt anbringelsessted eller en tilbageførsel kommer på tale. Enkelte anbringelsessteder håndterer sådanne situationer ved en midlertidig anbringelse af den unge i et individuelt specialprojekt, hvor den unge placeres uden for institutionsregi, fx i et sommerhus, hvor de unge er under konstant opsyn. Dette sker med henblik på en nærmere afklaring af den unges anbringelse, og den unge bliver herefter enten tilbageført til sit tidligere opholdssted eller overflyttet til et nyt.

Da stabilitet og kontinuitet i anbringelses- og behandlingsforløbet er af stor vigtighed for at opnå gode resultater, er mange miljøskift et alvorligt problem. Socialministeriets ekspertgruppe påpeger også problemet og foreslår bl.a., at personalet på de anbringelsessteder, der tager sig af utilpassede unge, i højere grad bør uddannes til at afværge og håndtere voldelige konflikter for at reducere antallet af overførsler i utide.

9.4. Anke af domme og flere samtidige domme

Der er en varierende praksis med hensyn til fastsættelse af starttidspunkt for domme, der er anket. I nogle ankesager fastsættes starttidspunktet til datoen for dommen i 1. instans, mens den i andre sager fastsættes til datoen for 2. instans. Det er ofte sidstnævnte dato, kommunerne tolker som den reelle startdato, idet de, som det anføres, ikke kan begynde at behandle den unge, før sagen er endelig afgjort. I de tilfælde, hvor sanktionens startdato formelt svarer til datoen for dommen i 1. instans, varer sanktionen derfor antagelig ud over den formelle ophørsdato.

Det skaber også problemer, når de unge – i tilfælde af ny kriminalitet – idømmes en ubetinget frihedsstraf, mens de afvikler ungdomssanktionen. I nogle tilfælde afsones den nye dom under ungdomssanktionen, mens afsoningen i andre tilfælde er sat i bero eller planlægges i forlængelse af ungdomssanktionens afslutning. Uanset hvilken praksis der anvendes, kan flere samtidige domme være demotiverende for den unge og ødelæggende for behandlingsforløbet.

Disse forhold blev også i den tidligere rapport påpeget som problematiske.

9.5. Behov for en tidlig, grundig udredning og en tidlig indsats

Følgegruppen har peget på vigtigheden af, at der inden dom gennemføres en grundig udredning med henblik på at sikre sig, at den unge falder inden for ungdomssanktionens målgruppe. I særlig grad er det vigtigt at få undersøgt, om den unge har psykiske problemer eller er mentalt handicappet. Der har således været flere tilfælde, hvor en ung med psykiske vanskeligheder eller et mentalt handicap er idømt en ungdomssanktion. Tre af de unge, der falder tilbage til ny kriminalitet, er da også idømt en foranstaltningsdom efter straffelovens §§ 68-69.

En grundig udredning vil også kunne være et godt udgangspunkt for den senere udarbejdelse af en detaljeret handleplan. Spørgsmålet er også, om ikke den lange varetægtstid – i gennemsnit to måneder – som langt de fleste af de unge har inden dom, bør udnyttes bedre, således at handleplanen – eller et udkast hertil – udarbejdes allerede på det tidspunkt.³⁶ Selv om det skulle vise sig, at den unge ikke senere idømmes en ungdomssanktion, så vil handleplanen antagelig kunne være anvendelig i anden sammenhæng. Man må således gå ud fra, at langt de fleste af de unge, der ikke idømmes en ungdomssanktion, vil blive idømt en ubetinget frihedsstraf. Igangsættelse af udarbejdelse af handleplan vil også kunne skabe lidt indhold under varetægtsfængslingen og signalere til den unge, at der sker noget.

Følgegruppen har videre peget på, at der også allerede i varetægtstiden med fordel kan skabes kontakt med den unges familie og – i det omfang, politiet kan give tilladelse hertil – gennemføres hjemmebesøg, hvor også den unge deltager, jf. også det senere om kontakten med den unges miljø.

9.6. Begrænset behandling og programvirksomhed

Omfanget af behandling, programvirksomhed og andre tiltag på anbringelsesstederne synes stadig ganske begrænset. Det gælder ikke mindst fase 1. Selv om undersøgelser af og samtaler med en psykolog eller psykiater er forholdsvis udbredt under fase 1 og 2, er fx decideret misbrugsbehandling forbeholdt en mindre del af misbrugerne. Samtidig er kognitive adfærdsprogrammer og andre former for behandlingstiltag nærmest ikke-eksisterende i samtlige af ungdomssanktionens faser, hvilket står i kontrast til de anbefalinger, som såvel Justitsministeriets som Socialministeriets ekspertgruppe er kommet med. Det er ikke umiddelbart muligt at spore nogen markant effekt af de metodeudviklingsprojekter,³⁷ der blev omtalt i den tidligere redegørelse.

³⁶ Se også rapporten Socialministeriets ekspertgruppe og fra Kvalitetsafdelingen, Århus Amt, op.cit.

³⁷ Det drejer sig om et projekt med Multisystemisk Terapi i Århus, et projekt med Ny Start og et med den såkaldte Københavnmodel.

Det skal tilføjes, at der ikke heri ligger, at alle unge nødvendigvis skal gennemgå samme forløb og deltage i samme behandlingsprogram, idet en individuel behovsvurdering er essentiel, hvilket netop også er idéen med handleplanen.

9.7. Kontakten med den unges miljø

I den internationale litteratur vedrørende effektiv behandling af unge på institution understreges, at behandlingen bør inddrage det miljø, den unge kommer fra, og som vedkommende skal tilbage til. Det er især den unges familie, venner og skole, som påpeges som vigtige at inddrage i behandlingen. Vigtigheden af at inddrage familien understreges også af Socialministeriets ekspertgruppe.

Den behandling og de tiltag, der iværksættes under fase 1 og 2, retter sig dog primært mod den unge. I det omfang, den unges miljø inddrages, drejer det sig – vurderet på baggrund af det fremsendte materiale – alene om den unges forældre. Det er dog forholdsvis sjældent, forældrene indkaldes til samtale med henblik på at inddrage dem i behandlingen. Spørgsmålet om kammeratskabsgruppen – herunder især om kammeraternes involvering i kriminalitet – ses ikke at være drøftet. I forbindelse med overgangen til fase 3 sker det, at der tages kontakt med den unges kommende skole/arbejdsplads, eller at den skolegang eller det arbejde, de unge var i gang med under fase 2, fortsættes i fase 3. Det er dog ikke særligt hyppigt, det sker.

9.8. Fase 3

Også under fase 3 er det vigtigt at inddrage den unges miljø i behandlingsforløbet. Selv om dette under fase 3 kunne forekomme som en mere åbenbar strategi, bl.a. fordi der på det tidspunkt må forventes at være en større nærhed til den unges miljø, sker det tilsyneladende ikke i særligt stort omfang.

Indholdet i fase 3 drejer sig først og fremmest om den unges uddannelse eller arbejde, og langt de fleste unge er da også i gang med enten uddannelse eller arbejde. Det påpeges dog i det tilsendte materiale, at det undertiden kan være vanskeligt for kommunen og den unge at finde bolig og arbejde i nærområdet. Dette er problematisk i forhold til at sikre stabilitet i tilværelsen og integration i lokalmiljøet.

Andre tiltag end arbejde/uddannelse forekommer sjældent under fase 3. Selv om der i flere tilfælde er registreret misbrugsproblemer, er det kun en lille del af de unge, der er i behandling herfor.

Der er en del eksempler på problematiske samarbejdsforløb mellem den unge og kommunen. Det kan synes som om, at indholdet i fase 3 i meget høj grad bestemmes af, i hvilket omfang de unge ønsker at samarbejde med kommunen. Det påpeges da også af flere kommuner, idet de bemærker,

at så længe den unge ikke ønsker at samarbejde, har foranstaltningen intet indhold og formål. I en del tilfælde nægter den unge at samarbejde eller har kun sporadisk kontakt med sagsbehandleren. Kommunen føler sig som følge heraf magtesløse, idet de ikke mener, de har nogle retslige sanktionsmuligheder under fase 3. Denne følelse kan også være betinget af, at kommunen ikke på det tidspunkt ønsker at skride til en tilbageførsel til sikret eller åben institution, men i stedet kan have behov for mindre indgribende og mere konstruktive midler.

Indtrykket er, at fase 3 ikke altid prioriteres særligt højt. Den kan have karakter af en tilsynsperiode, hvor kommunen kun i meget begrænset omfang går i aktion for at fremme den unges velfærd eller for at forhindre, at den unge kommer på galt spor. Netop når den unge kommer fra et beskyttet institutionsmiljø, kan der være et behov for massiv støtte. Den ganske store investering, der frem til fase 3 er lagt i ungdomssanktionen, kan ellers let gå tabt.

9.9. Regler og retssikkerhed

Selv om forskellige forhold som sagt tyder på, at der med tiden er færre uklarheder omkring ungdomssanktionen, tilbagestår alligevel nogle forhold, som dels angår kommunernes tolkning af reglerne, og som dels kan have nogle retssikkerhedsmæssige konsekvenser for de unge.

Et af disse forhold vedrører *længstetiden for ophold i institution*. Ifølge § 74 a, stk. 2, er den maksimale længstetid for ophold på sikret afdeling 12 måneder, mens den for det samlede institutionsophold er 18 måneder. Længstetiden kan af retten forlænges med indtil seks måneder i tilfælde af ny kriminalitet. Som nævnt sker det imidlertid i en del tilfælde, at den unge er institutionsanbragt i længere tid, end der er hjemlet mulighed for. Samtidig vurderer nogle kommuner tidsfristerne for institutionsanbringelser som utilstrækkelige i forhold til unge med massive adfærdsproblemer.

Disse forhold kan tyde på, at der er behov for at indskærpe over for kommunerne, at de tidsfrister, der er angivet i straffeloven og i dommen, ikke uden videre kan overskrides. Kommunen har derimod mulighed for – i forlængelse af ungdomssanktionen – fortsat at institutionsanbringe den unge, idet det kan ske i henhold til Lov om Social Service og typisk med den unges samtykke.

En anden problemstilling gælder de *unge, der i løbet af ungdomssanktionen fylder 18 år*. I den tidligere delredegørelse blev det anført, at kommunen kan finde det svært at finde opholdssteder til unge over 18 år. Der er desuden adskillige eksempler på manglende opfølgning af ungdomssanktionen, når sagsbehandlingen er overgået til voksenafdelingen eller til en ny handlekommune. Nogle kommuner efterspørger tillige sanktionsmuligheder, når den unge efter sin 18 år fødselsdag nægter at samarbejde omkring ungdomssanktionen.

Som også Socialministeriets ekspertgruppe peger på, synes der at mangle viden om procedurer for håndteringen af ungdomssanktionen, når den unge fylder 18 år under afviklingen. Det er imidlertid vigtigt at slå fast, at den almene 18 års regel ikke gælder for unge, der er idømt en ungdomssanktion. Kommunen er således via dommen bemyndiget og forpligtet til at træffe beslutninger om opholdssted, institutionsanbringelse, tilbageførsel m.v., indtil hele ungdomssanktionen er afviklet, uanset den unges alder.

Regler for, i hvilken situation kommunen kan beslutte, at der kan ske *tilbageførsel til sikret institution eller fra ambulans behandling til en åben institution*, findes ikke. Af følgegruppens diskussioner er det fremgået, at der hersker forskellige opfattelser af, hvornår og med hvilken begrundelse, der kan træffes afgørelse om tilbageførsel.³⁸ I rapporten fra Kvalitetsafdelingen i Århus Amt omtales 'gyldige tilbageførselsgrunde' som for eksempel vold og rømning i modsætning til ikke gyldige tilbageførselsgrunde som den pædagogiske indsats.³⁹

Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt der kan være behov for en almen afklaring og fælles stillingtagen til, hvornår tilbageførsler kan komme på tale. Det er således i dag usikkert, om alle kommuner anvender samme kriterier og retningslinier. En fælles praksis vil kunne sikre, at unge behandles på en ensartet måde, uanset hvilken kommune der varetager deres sag.

I naturlig forlængelse heraf skal *de unges ret til at få prøvet kommunens afgørelser ved retten* nævnes. Ifølge straffelovens § 74 a, stk. 3, kan den unge således "kræve afgørelser om overførsel til en sikret afdeling i en døgninstitution for børn og unge og afgørelser om overførsel fra ambulans behandling til anbringelse på en døgninstitution for børn og unge eller et godkendt opholdssted" indbragt for retten til prøvelse. Dette synes dog ikke at være sket i nogen af de sager, der er omfattet af denne rapport. Hvorvidt det i øvrigt er sket, vides ikke, men retlige prøvninger ville kunne være med til at fastlægge grænserne for, hvornår der kan ske tilbageførsler.

At der slet ikke er nogen af de unge, der er omfattet af denne undersøgelse, der har benyttet sig af retten til at få en afgørelse om tilbageførsel prøvet, kan skabe en mistanke om, at de unge måske ikke altid har fået at vide, hvilke rettigheder de har. Det bør overvejes, om det er nødvendigt at indskærpe over for kommunerne, at de i tilfælde af tilbageførsler har en forpligtelse til at informere den unge om prøvningsmuligheden.⁴⁰

³⁸ Se også Teori- og Metodecentrets rapport, op. cit., s. 179.

³⁹ Op. cit., s. 31.

⁴⁰ Jf. også rapporten fra Socialministeriets ekspertgruppe, hvori det anbefales, at de unge oplyses om muligheder for at klage i forbindelse med tilbageførsler.

Det sidste forhold, der skal tages op, er spørgsmålet om *usikkerhed omkring ungdomssanktionens sluttidspunkt*.

Som nævnt kan sager, der ankes, skabe usikkerhed om ungdomssanktionens starttidspunkt. Det fremgår endvidere af det indsendte materiale, at kommunerne også kan være usikre på datoen for sanktionens udløb. Det er ukendt, hvor mange unge der fortsætter i ungdomssanktionslignende foranstaltninger efter dommens udløb. Mere udbredt er det dog antagelig, at ungdomssanktionen passiveres af kommunen før dommens officielle slutdato. Dette sker ofte, hvis den unge fylder 18 år under ungdomssanktionen og vedkommende overgår til voksenafdelingen eller får en ny handlekommune. I andre tilfælde passiverer kommunen sagen på grund af manglende samarbejde om afviklingen af ungdomssanktionens sidste fase.

Det forekommer åbenbart, at kommunerne bør modtage klare tilbagemeldinger om, hvornår sanktionen træder i kraft, og hvornår den kan og skal afsluttes. Ud fra almene retssikkerhedsbetragtninger forekommer det videre åbenbart, at denne information må formidles grundigt til den unge selv. Som nævnt synes der ikke at blive gennemført en afsluttende samtale med den unge. Hvorvidt der gennemføres en indledende samtale, hvor sanktionens mål drøftes med den unge, vides ikke. Det synes imidlertid oplagt, at begge dele bør indføres som en fast rutine. Det kan give både kommunen og den unge mulighed for at klargøre målet med sanktionen og gøre status over, hvilken betydning forløbet har haft.